

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A042 Dwerggans² *Anser erythropus*, niet-broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de Dwerggans in de hoedanigheid van niet-broedvogel. De Dwerggans is één van de meest bedreigde ganzensoorten ter wereld. Nederland is het belangrijkste overwinteringsgebied van de door bijplaatsingen versterkte broedpopulatie in Zweeds Lapland. Waarnemingen van vóór het Zweedse beschermingsproject en waarnemingen van ongeringde vogels in Oost-Nederland wijzen erop dat ook incidenteel Dwergganzen uit oorspronkelijke broedgebieden ons land aandoen, maar het is een minderheid ten opzichte van de Zweedse vogels. De Dwerggans beperkt zich buiten de broedtijd in ons land in hoofdzaak tot een tweetal vaste pleisterplaatsen die voornamelijk in natuurgebieden met een agrarisch karakter liggen. Ze hebben hier een voorkeur voor semi-natuurlijke graslandgebieden die reliëfrijk zijn, percelen met hobbels, depressies en slootkanten. De slaapplaatsen liggen eveneens traditioneel vast en bevinden zich op grote wateren tot ongeveer 15 km van de voedselterreinen vandaan. De in Nederland overwinterende Dwergganzen maken deel uit van de Zweeds-Lapland flyway-populatie. Van deze populatie werd 's winters aanvankelijk 80-100% in Nederland waargenomen, maar in recente jaren ontstonden ook buiten Nederland belangrijke pleisterplaatsen, zodat het aandeel van de populatie dat momenteel in Nederland overwintert ongeveer 55% bedraagt.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 100 vogels (seizoensmaximum⁴).</i>	100 vogels* (seizoensmaximum)
Voorstel nieuw landelijk doel 2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 33 vogels (seizoensgemiddelde), waarmee voldoende leefgebied beschikbaar blijft voor een populatieomvang behorende bij een gunstige Staat van Instandhouding.</i>	33 vogels (seizoensgemiddelde)
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	33 vogels (seizoensgemiddelde)
Huidige populatieomvang <i>Gemiddeld aantal vogels in de periode 2014/15-2019/20 (seizoensgemiddelde).</i>	16 vogels (seizoensgemiddelde)

* In 2017 is een advies uitgebracht om het seizoensmaximum van 100 vogels om te zetten naar een seizoensgemiddelde van 20 vogels. Seizoensgemiddelden zijn de beste invulling van een draagkrachtdoel (van Kleunen et al. 2017).

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Genoemd in bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als niet-broedvogel.

³ Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om de landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴ Op basis van de tellingen binnen het meetnet watervogels worden de aantallen nu uitgedrukt in seizoensgemiddelden in plaats van het maximum. Het seizoensgemiddelde is de som van maandelijkse schattingen (tellingen en modelvoorspellingen voor juli-juni), gedeeld door 12. Het is een maat voor de aanwezigheid van een soort in het gehele niet-broedseizoen waar afzonderlijke maandaantallen sterk kunnen wisselen. Het seizoensgemiddelde geeft een betrouwbaarder beeld dan het seizoensmaximum, waar toeval een grotere rol speelt.

Voorstel voor regionale opgave

Het aantal vogels per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁵ van Rijkswaterstaat (RWS). Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (voorstel landelijk doel voor 2050 bedraagt 33 vogels (seizoensgemiddelde) terwijl in de actuele situatie (2014/15-2019/20) ca. 16 vogels aanwezig zijn), is er ook een regionale opgave om een gunstig populatieniveau te bereiken. Bij de Dwerggans is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Op basis van seizoensgemiddelden is Zuid-Holland met gemiddeld ruim 70% van de overwinterende aantallen verreweg de belangrijkste regio voor de Dwerggans (tabel 1). Echter in termen van absolute aantallen (seizoensmaxima) is het belang van Zuid-Holland (het Oudeland van Strijen) en Noord-Holland (het gebied bij Petten) even groot (zie ook tabel 3, de hele groep Dwergganzen wisselt gedurende de winter periodiek compleet van locatie), alleen in Strijen is de totale verblijfsduur, en daarmee het seizoensgemiddelde, groter.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal vogels, seizoensgemiddelde) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Dwerggans als niet-broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang (gemiddeld seizoensgemiddelde), het aandeel binnen Nederland van de huidige populatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. Het huidige aantal vogels per regio is als vertrekpunt gehanteerd bij het voorstel voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio (2014/15-2019/20)	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
Zuid-Holland	11	72%	onzeker	25
Noord-Holland	3	20%	onzeker	7
Utrecht	<1	2%	?	1
Friesland	<1	1%	?	eventuele foerageerlocaties en slaapplaatsen behouden
Limburg	<1	1%	?	
Gelderland	<1	1%	?	
Noord-Brabant	<1	1%	?	
Groningen	<1	<1%	?	
Drenthe	<1	<1%	?	
Landelijk	16	100%	onzeker	33

Prioritering

De Dwerggans heeft vanuit het oogpunt van het relatieve belang van Nederland voor de flyway-populatie een hoge prioriteit. Daarbij dient aangetekend dat de invloed van het nemen van maatregelen om het gestelde doel te halen zeer beperkt is. De ontwikkeling van de aantallen Dwergganzen die in ons land overwinteren hangt in grote mate samen met de ontwikkeling van de broedpopulatie in Zweden, die nog steeds te klein wordt geacht om op eigen benen te staan en voorsnog afhankelijk is van bijplaatsing van vogels. Toevalsfactoren kunnen dan ook gemakkelijk effect hebben op de omvang van de Zweedse populatie, en daarmee de aantallen overwinteraars in ons land. Om de populatie uit de gevarenzone te krijgen is aantalstoename door natuurlijke aanwas, verbetering van de natuurlijke overleving en/of continuering van het uitzetprogramma noodzakelijk. Naar we nu inschatten vormen omvang en kwaliteit van het huidige leefgebied in Nederland geen beperkingen voor het voorziene landelijke doel. Gezien de kwetsbaarheid van de populatie door het voorkomen op slechts twee belangrijke pleisterplaatsen is het behoud van het leefgebied op deze locaties wel van groot belang en zou uitbreiding van pleisterplaatsen gewenst zijn om de soort minder afhankelijk te maken van locatie-specifieke ontwikkelingen (in de periode 2004-2011 kwam de soort nog in drie gebieden voor).

⁵ Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Dwerggans als niet-broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	zeer ongunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig
Staat van Instandhouding	zeer ongunstig

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is toegenomen in vergelijking met de periode rond 1980, dus ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn. Het aspect verspreidingsgebied wordt daardoor als ‘gunstig’ beoordeeld. De huidige populatieomvang (2014/15-2019/20) ligt met 16 vogels (seizoensgemiddelde) ver onder de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie van 33 vogels (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder, generieke uitleg box 1, tabel 2). Ondanks de toename op de lange termijn wordt het aspect populatie daardoor als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat het leefgebied niet op orde is, waardoor dit aspect als ‘gunstig’ is beoordeeld (wel nam het aantal overwinteringsgebieden in Nederland af). Door grote fluctuaties in de aantallen is de trend op de korte termijn onzeker. In combinatie met dat de aantalsontwikkeling van de in ons land overwinterende Dwergganzen nauw samen hangt met de ontwikkelingen in het broedgebied in Zweden wordt het toekomstperspectief als ‘matig ongunstig’ ingeschat. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI nog op alle aspecten als ‘gunstig’ ingeschat, ten tijde van een periode dat de vogels naar Nederland kwamen met redelijk goede jongenpercentages en de perspectieven nog goed waren. Dat is nu door de verminderde aanwas van de broedvogels in Zweden veranderd, zij het dat de populatie wel tekenen van herstel vertoont.

Nadere onderbouwing GRW⁶

Ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980 (Directieve Value, DV) was de Dwerggans nog een zeldzaamheid in Nederland, waardoor er populatieomvang voor die periode (1977/78-1981/82) is vast te stellen. Daarom wordt er direct gekeken naar de Ecologisch Gunstige Referentie (EGR) voor de bepaling van de GRW. Omdat het voorkomen van de Dwerggans in Nederland grotendeels afhankelijk is van de ontwikkelingen in Zweden en resultaten van de daar genomen maatregelen (zoals bijplaatsen van vogels, maar ook verbeteren voedselomstandigheden op voorjaarspleisterplaatsen) is er voor Nederland geen duidelijke gunstige referentieperiode aan te wijzen op basis van voedsel-habitatgilden (zie box 1). Daarom is de EGR vastgesteld op het gemiddelde van de plateaufase 2003/04-2011/12, overeenkomend met een periode dat er een seizoensgemiddelde van zo'n 33 vogels in ons land aanwezig was (figuur 1). Sindsdien zijn de aantallen afgenomen door het instorten van de Zweedse broedpopulatie (vooral door predatie van broedvogels in het broedgebied). De GRW wordt bepaald op een seizoensgemiddelde van 33 vogels overeenkomstig de EGR.

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2014/15-2019/20	16 vogels (seizoensgemiddelde)
Beoordeling korte termijntrend	2008/09-2019/20	onzeker
Beoordeling lange termijntrend	1980/81-2019/20	sterke toename (9,0% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	EGR	33 vogels (seizoensgemiddelde)

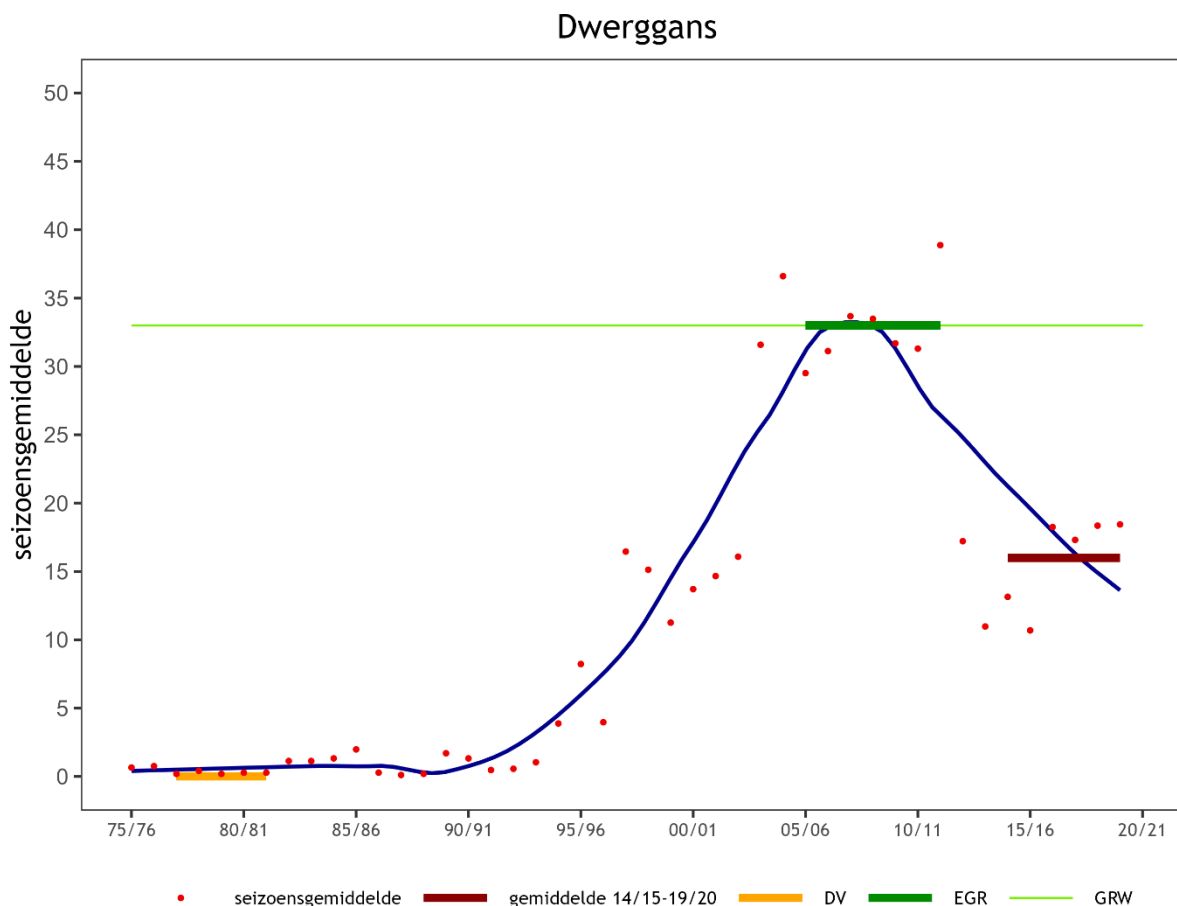
⁶ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor niet-broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.5 (bepaling GRW) wordt gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor niet-broedvogels

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor niet-broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 seizoenen aangehouden: de periode 1977/78-1981/82. Wanneer de DV aantoonbaar gunstig is, wordt de GRW gelijk gesteld aan de DV. Er zijn echter gevallen waarbij de periode rondom 1980 aantoonbaar geen gunstige periode is, bijvoorbeeld als gevolg van drukfactoren zoals waterkwaliteit en doorwerking van pesticiden.
- Om te bepalen in hoeverre de DV een populatieomvang op een gunstig niveau weerspiegelt wordt deze vergeleken met de *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt net als bij broedvogels de gemiddelde populatieomvang in een periode waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren. Deze gunstige referentieperiode varieert per 'voedsel-habitatgilde', soorten die overeenkomstige eisen stellen aan hun leefgebied (zie tabel 5.2 in Vogel *et al.* 2021). Wanneer de EGR op een hoger niveau dan de DV ligt, dan geldt de EGR als GRW; de DV zal dan een ongunstige of minder gunstige situatie weerspiegelen. Als GRW geldt dus de DV *tenzij* de EGR hoger is.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die beïnvloed is door een ontwikkeling vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn die het leefgebied van een soort onomkeerbaar heeft verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij enkele soorten die in belangrijke mate gebruik maken van het Zuidwestelijke Deltagebied. Door de Deltawerken is foerageergebied definitief verloren gegaan en per relevante soort is dit in mindering gebracht op de GRW.
- In sommige gevallen kan de EGR niet worden bepaald, bijvoorbeeld omdat de soort sterk toeneemt (>1% per jaar). Dit is o.a. het geval bij soorten die zich recent gevestigd hebben. Dan is de GRW bepaald op het gemiddelde van de periode 2014/15-2019/20.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde’ (GRW) voor de populatie van de Dwerggans als niet-broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van de aantallen (seizoensgemiddelde, rode punten). Dit populatieverloop is weergegeven met een donkerblauwe solide lijn. Relevante waarden, inclusief de periode waar deze betrekking op hebben, zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1977/78-1981/82, oranje), Ecologisch Gunstige Referentie (EGR, donkergroen) en populatieomvang in de periode 2014/15-2019/20 (donkerrood). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel et al. (2021).

2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 33 vogels (seizoensgemiddelde). Met gemiddeld 16 vogels (seizoensgemiddelde) in de laatste zes seizoenen (2014/15-2019/20) blijft de huidige populatieomvang daar ver onder.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

Tot en met 1989 was de Dwerggans zo zeldzaam dat waarnemingen werden beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (Koffijberg *et al.* 2006). Sinds de start van een Zweeds beschermingsplan in 1981 is het aantal waargenomen Dwergganzen in Nederland gaandeweg toegenomen. In de jaren tachtig en negentig ontwikkelden de vogels, met behulp van Brandganzen als pleegouder, winterkwartieren in ons land. De aantallen namen toe tot enkele tientallen rond 1995 en ruim 120 omstreeks 2005. Vanaf 1999 is de toename geheel toe te schrijven aan jongenaanwas van de door bijplaatsing versterkte populatie. Het aantal wintergasten is tegenwoordig lager dan in het afgelopen decennium, volgend op het instorten van de Zweedse broedpopulatie (Koffijberg & van Winden 2013). Tussen 2011 en 2013 heeft een enorme afname plaatsgevonden, waarbij predatie door Zeearenden in de broedgebieden een belangrijke rol heeft gespeeld (Koffijberg & Ouweneel 2013, Schekkerman & Koffijberg 2020). Op langere termijn, sinds 1980, is een toename echter duidelijk

zichtbaar (figuur 1). Afgezien van de ontwikkeling in Zweden, speelt hierbij ook het afspeuren van groepen ganzen op ringen een belangrijke rol (Ouweneel & Koffijberg 2018). De vogels verschijnen in oktober en zijn in maart merendeels verdwenen. Overwinteraars concentreren zich tegenwoordig vooral in het Oudeland van Strijen in de Hoekse Waard en in de Harger- en Pettemerpolder bij Petten (figuur 2). In koudeperiodes worden graslandpolders rond Moerdijk benut door de vogels uit het Oudeland van Strijen, incidenteel ook gebieden in het Groene Hart (N. Liljebäck *in litt.*). Daarnaast worden individuen of enkele vogels bijeen door het hele land gezien, vooral in bekende ganzengebieden. Hieronder bevinden zich vermoedelijk ook vogels uit andere (bijv. de Russische) populaties, soms ook mengparen met Kolgans. Hybriden met Brandgansen, een gevolg van het oorspronkelijke Zweedse beschermingsprogramma met pleegouders, werden tot 2015 regelmatig gemeld, maar zijn daarna door sterfte van het laatst bekende mengpaar in 2013 een zeldzaamheid geworden (Liljebäck *et al.* 2021).

Figuur 2. Verspreiding van de Dwerggans als niet-broedvogel in de periode 2012/13 - 2016/17. Weergegeven is het gemiddelde seizoensgemiddelde (vogels) per hoofdgebied (cluster van telgebieden) (Sovon 2022).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

In tabel 3 zijn de belangrijkste knelpunten genoemd die voor de soort van belang zijn.

Tabel 3. Drukfactoren die een GSvl van de Dwerggans als niet-broedvogel in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is.

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FA1	Vermesting (bodem, water), incl. N-depositie (NOx en NH3)	geen of nihil effect	n.v.t.	nee
FA11	Klimaat en zeespiegelstijging	geen of nihil effect	n.v.t.	nee

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FD1	Verstoring door aanwezigheid (recreatie, honden, scheepvaart, vliegbewegingen)	L	ja	nee
FD6	Directe sterfte door jacht, stroperij, roofvogelvervolg, plantenroof	L	ja	nee
FD9	Schaalvergroting, intensivering agrarisch gebruik, verandering vruchtgebruik	M	ja	nee
XX	Ontwikkelingen in buitenland	H	nee	nee

- *Verstoring door aanwezigheid*: vanwege zijn geconcentreerd voorkomen binnen de Nederlandse overwinterings-gebieden en het gebruik van traditionele voedsel- en slaappleatsen wordt de gevoeligheid van de Dwerggans voor verstoring ingeschat als groot. Als belangrijkste verstoringbronnen gelden landbouwwerkzaamheden, vliegverkeer (laagvliegende sportvliegtuigen en helikopters) en jacht (Krijgsveld *et al.* 2008, Foppen *et al.* 2016). In het N2000-gebied Zwanewater en Pettemerduinen wordt ook verstoring gezien door recreanten die (illegaal) het reservaat betreden (Provincie Noord-Holland 2023). De soort is tevens kwetsbaar voor aanvaringen met hoogspanningsleidingen (Buij *et al.* 2018).
- *Jacht*: schadebestrijding (afschot van ganzen) vormt binnen Nederland een risico, omdat de Dwerggans (zeker in de lucht) vrijwel niet te onderscheiden valt van de Kolgans. De kans hierop is niet groot, maar er zijn in ieder geval enkele gevallen bekend (ook meerdere vogels tegelijk geschoten), uit zowel Nederland, Duitsland als Denemarken (Koffijberg *et al.* 2005, Schekkerman & Koffijberg 2019, N. Liljebäck *in litt.*). In Nedersaksen in Duitsland is jacht op Kolgans en Toendrarietgans gesloten vanwege gevaar van verwisseling met Dwerggans.
- *Schaalvergroting, intensivering agrarisch gebruik*: door zijn voorkeur voor (semi-)natuurlijk, reliëfrijk grasland werken egalisatie of het dempen van sloten op de pleisterplaatsen negatief door in de aanwezigheid van de Dwerggans (Foppen *et al.* 2016). Anders dan andere ganzensoorten mijden Dwergganzen intensief beheerd grasland. In het Oudeland van Strijen bevinden de vogels zich voornamelijk in reservaatgebied met extensief beheer (Ouweneel *et al.* 2008), hetzelfde geldt voor de tweede belangrijke locatie bij Petten.
- *Ontwikkelingen in buitenland*: de aantalsontwikkeling van de in ons land overwinterende Dwergganzen hangt nagenoeg volledig samen met de ontwikkelingen in het broedgebied in Zweden. De belangrijkste oorzaak van de afname van de Zweedse populatie Dwergganzen is predatie, op dit moment vooral door Zeearend (eerder ook door vos), die zich door uitbreiding van de populatie in de broedgebieden van de Dwergganzen vestigde en zowel op broedvogels als ruiende vogels prederen (N. Liljebäck *in litt.*). Op dit moment zijn sterfte en reproductie niet in balans in de Zweeds-Lapland flyway-populatie, waar zowel een relatief lage overleving als slecht broedsucces aan bijdragen. Continuering van het uitzetproject is essentieel om het herstel van de populatie te bevorderen (Schekkerman & Koffijberg 2020).

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

Maatregelen ten behoeve van het herstel van de gehele flyway-populatie zullen vooral buiten het Nederlandse overwinteringsgebied moeten worden genomen. Binnen de Nederlandse overwinteringsgebieden is het leefgebied van voldoende kwaliteit en omvang, maar zou spreiding van de overwinteraars over meer gebieden de afhankelijkheid van lokale factoren verminderen. Het is van belang om de huidige concentratiegebieden in de Nederlandse overwinteringsgebieden optimaal aantrekkelijk te houden voor deze kwetsbare ganzensoort. Behoud van rust (ook op de slaappleatsen), reliëfrijke korte extensief beheerde graslanden en openheid zijn hierbij sleutelfactoren.

Regionale verschillen

De drukfactoren en knelpunten verschillen niet tussen regio's binnen Nederland.

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

Optimale inrichting, en eventueel uitbreiding van de twee belangrijke pleisterplaatsen voor Dwergganzen in Nederland en de bijbehorende slaappleatsen (Haringvliet-Hollands Diep en Zwanewater) zijn belangrijke randvoorwaarden voor het voortbestaan van een winterpopulatie in Nederland. Daarnaast is het ten minste in en rond de twee pleisterplaatsen van groot belang bij schadebestrijding met ondersteunend afschot op andere ganzensoorten te vermijden dat Dwergganzen worden geschoten. Zeker als meerdere vogels tegelijk worden geraakt, zoals eerder voorgekomen in

Duitsland (4) en Denemarken (3; N. Liljebäck *in litt.*) heeft dat direct effect op het aantal in Nederland verblijvende vogels (in de context van de kleine winterpopulatie).

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De Dwerggans is wereldwijd bedreigd en in de Europese Rode Lijst gecategoriseerd als ‘Vulnerable’ (Birdlife International 2021). Versnippering van het broedgebied, overbejaging en verlies van leefgebied worden als de belangrijkste bedreigingen beschouwd. Birdlife International schat in dat de globale aantallen tussen 1998 en 2008 zo’n 30 tot 49% zijn afgenomen (Jones *et al.* 2008). Er worden vier subpopulaties onderscheiden: de Fenno-Scandinavische populatie die momenteel alleen nog in het noorden van Noorwegen voorkomt, de Zweedse populatie in Lapland, de westelijke Russische populatie die in Noordwest-Rusland en West-Siberië broedt en de Oostelijke Russische populatie die in Noord- en Oost-Siberië broedt. In geen van de broedpopulaties trad herstel op van de eerder waargenomen afname (Birdlife International 2021). De omvang van de Zweeds-Lapland flyway-populatie die bij ons overwintert bedroeg lange tijd gemiddeld circa 100 individuen (over de periode 2000-2010), gebaseerd op januari-tellingen (Fox *et al.* 2010), maar nam in 2011-2012 sterk af en vertoont momenteel weer tekenen van herstel tot ten minste het niveau van rond 2010, voor de crash (Projekt Fjällgås 2022).

Kennisleemtes

- De overleving van zowel eerstejaars als adulte Dwergganzen van de Zweedse broedpopulatie was tijdens de eerste fase van het herintroductie project (uitzet tot 1999) hoger dan in een latere fase (uitzet na 2010). Mogelijk dat dit verschil samenhangt met een verandering van de manier van uitzetten, maar de exacte redenen zijn niet bekend en verdienen nader onderzoek (Schekkerman & Koffijberg 2019).
- Een aantal voorheen belangrijke pleisterplaatsen worden recent niet meer gebruikt, zonder duidelijke achterliggende oorzaak. Op het eerste oog lijken er in de betreffende gebieden geen belangrijke veranderingen te hebben plaatsgevonden wat betreft landgebruik en inrichting (Koffijberg & van Winden 2013). Kennis omtrent deze veranderingen zijn belangrijk in het licht van de kwetsbaarheid van de soort op slechts twee resterende winterverblijfplaatsen.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

De populatie is kwetsbaar, gezien de lage aantallen en de concentratie in slechts enkele gebieden. De haalbaarheid van een GRW van 33 vogels (seizoensgemiddelde) voor de Dwerggans is daarmee in hoge mate afhankelijk van ontwikkelingen in de broedgebieden. Bij continuering van het uitzetproject in Zweden is een groei van de populatie mogelijk (Schekkerman & Koffijberg 2020), waarmee een seizoensgemiddelde van 33 vogels in 2050 als haalbaar wordt ingeschat. Belangrijk is dat de kwaliteit van rust- en foerageergebieden in Nederland op orde is zodat hogere winteraantallen geacommodeerd kunnen worden. Waarschijnlijk is dit het geval want de Dwerggans heeft in het begin van de eeuw bewezen snel als overwinteraar te kunnen toenemen als de reproductie in de broedgebieden dat mogelijk maakt. De kwaliteit van het leefgebied kan bovendien verbeterd worden, want in tegenstelling tot andere ganzensoorten prefereert de Dwerggans graslanden met extensiever beheer. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat de omvang en kwaliteit van de Nederlandse overwinteringsgebieden op dit moment een beperking zijn voor verdere groei van de populatie. Gezien het feit dat in de afgelopen jaren ook in toenemende mate vogels buiten Nederland overwinteren (een tendens die ook bij enkele andere ganzen- en zwanensoorten wordt gezien), is het belang van ons land in de toekomst waarschijnlijk wel minder groot dan ten tijde van het eerdere voorkomen in 2004-2011.

3. Advies landelijk doel

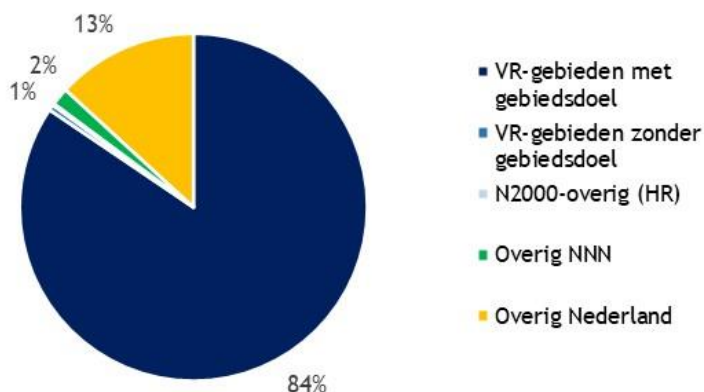
De populatieomvang bij een GSvI bedraagt 33 vogels (seizoensgemiddelde). De huidige populatieomvang (2014/15-2019/20) van 16 vogels (seizoensgemiddelde) die momenteel in Nederland aanwezig is, ligt hier ver onder. Met het gegeven dat het Zweedse soortbeschermingsprogramma (incl. bijplaatsing van vogels) wordt gecontinueerd, is het advies om het landelijke doel voor 2050 op 33 vogels te stellen. Omdat een gunstige staat in 2050 waarschijnlijk niet beïnvloedbaar is dient de omvang en kwaliteit van het leefgebied in de huidige overwinteringslocaties ten minste in de huidige kwaliteit gehandhaafd te worden. Afgelopen decennia is gebleken dat er in Nederland voldoende geschikt leefgebied aanwezig is om het aantal van 33 vogels behorende bij een gunstige staat te accommoderen.

IV. Regionale opgave

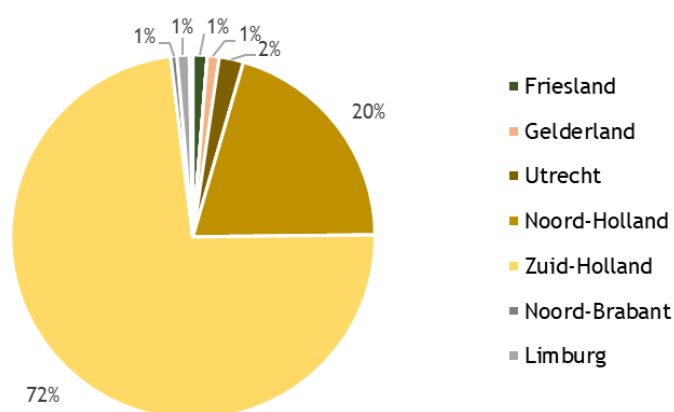
1. Actueel voorkomen

In de afgelopen zes seizoenen bevond op basis van het seizoensgemiddelde ca. 85% van de bij ons overwinterende Dwerggans zich binnen vogelrichtlijngebieden met een gebiedsdoel voor deze soort (figuur 3).

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20, op basis van seizoensgemiddelde) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de Dwerggans als niet-broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrictlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Overduidelijk is de provincie Zuid-Holland het meest belangrijk met 72% van de huidige populatie (2014/15-2019/20), gevolgd door Noord-Holland (20%). In de niet weergegeven provincies en de rijkswateren is de soort afwezig of bevindt zich minder dan 1% van de totale aantallen. Merk op dat in termen van absolute aantallen, het belang van het Oudeland van Strijen in Zuid-Holland en het gebied bij Petten in Noord-Holland even belangrijk zijn (zie ook tabel 3, de hele groep Dwerggans wisselt gedurende de winter periodiek compleet van locatie), alleen in Strijen is de totale verblijfsduur, en daarmee het seizoensgemiddelde, groter.

Figuur 4. Aanwezigheid van de Dwerggans als niet-broedvogel in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

Overwinteraars concentreren zich tegenwoordig vooral in het Natura 2000-gebied Oude Land van Strijen in de Hoekse Waard en in de Harger- en Pettempolder binnen Natura 2000-gebied Abtskolk en Putten (tabel 3). Ze foerageren hier op de reliëfrijke agrarische graslandpercelen die in beheer zijn van een terreinbeheerder. Het gaat grotendeels om dezelfde vogels die binnen het winterhalfjaar

verkassen. Het Zwanenwater is voor de Dwerggans vooral een slaappleaats. In deze gebieden bevindt zich regelmatig zo'n twee-derde van de overwinterende aantallen in Nederland. Bij het Oudeland van Strijen is de belangrijkste slaappleaats de Ventjagersplaten in het Haringvliet. In koudeperioden wordt ook geslapen in de Biesbosch (en foerageren de vogels overdag in de polders rond Moerdijk).

Tabel 3. De belangrijkste gebieden voor de Dwerggans als niet-broedvogel in de winterseizoenen 2014/15-2019/20 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse winterpopulatie is indicatief weergegeven (afgezet tegen landelijk seizoensmaximum). Functie(s) van het gebied: f (foerageren), s (slapen). Type berekening (waarde): m = seizoensmaximum. VR = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied, VR* = VR-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Dwerggans als niet-broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidige instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Functie (waarde)	Huidige populatie	Aandeel in NL	IHD (vogels)
Oude Land van Strijen	VR*	ZH	f (m)	38	68%	30
Haringvliet	VR/HR	rw	s (m)	38	68%	-
Zwanenwater & Pettemerduinen	VR*/HR	NH	s (m)	37	68%	20
Abtskolk en Putten	VR*	NH	f,s (m)	34	62%	20
Lauwersmeer	VR*	Gr	s (m)	1	2%	40

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (voorstel landelijk doel voor 2050 bedraagt 33 vogels (seizoensgemiddelde) terwijl in de actuele situatie (2014/15-2019/20) ca. 16 vogels aanwezig zijn), is er ook een regionale opgave om een gunstig populatieniveau te bereiken. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Dwerggans is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Op basis van seizoensgemiddelden is Zuid-Holland met gemiddeld ruim 70% van de overwinterende aantallen verreweg de belangrijkste regio voor de Dwerggans (tabel 4). Echter in termen van absolute aantallen (seizoensmaxima) is het belang van Zuid-Holland (het Oudeland van Strijen) en Noord-Holland (het gebied bij Petten) even groot (zie ook tabel 3, de hele groep Dwergganzen wisselt gedurende de winter periodiek compleet van locatie), alleen in Strijen is de totale verblijfsduur, en daarmee het seizoensgemiddelde, groter.

Tabel 4. Voorstel voor opgave (aantal vogels, seizoensgemiddelde) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Dwerggans als niet-broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang (gemiddeld seizoensgemiddelde), het aandeel binnen Nederland van de huidige populatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. Het huidige aantal vogels per regio is als vertrekpunt gehanteerd bij het voorstel voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio (2014/15-2019/20)	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
Zuid-Holland	11	72%	onzeker	25
Noord-Holland	3	20%	onzeker	7
Utrecht	<1	2%	?	1
Friesland	<1	1%	?	eventuele foerageerlocaties en slaappleaatsen behouden
Limburg	<1	1%	?	
Gelderland	<1	1%	?	
Noord-Brabant	<1	1%	?	
Groningen	<1	<1%	?	
Drenthe	<1	<1%	?	
Landelijk	16	100%	onzeker	33

V. Prioritering

De Dwerggans heeft vanuit het oogpunt van het relatieve belang van Nederland voor de flyway-populatie een hoge prioriteit. Daarbij dient aangetekend dat de invloed van het nemen van maatregelen om het gestelde doel te halen zeer beperkt is. De ontwikkeling van de aantallen Dwergganzen die in ons land overwinteren hangt in grote mate samen met de ontwikkeling van de broedpopulatie in Zweden, die nog steeds te klein wordt geacht om op eigen benen te staan en voornamelijk afhankelijk is van bijplaatsing van vogels. Toevalsfactoren kunnen dan ook gemakkelijk effect hebben op de omvang van de Zweedse populatie, en daarmee de aantallen overwinteraars in ons land. Om de populatie uit de gevarenzone te krijgen is aantalstoename door natuurlijke aanwas, verbetering van de natuurlijke overleving en/of continuering van het uitzetprogramma noodzakelijk. Naar we nu inschatten vormen omvang en kwaliteit van het huidige leefgebied in Nederland geen beperkingen voor het voorziene landelijke doel. Gezien de kwetsbaarheid van de populatie door het voorkomen op slechts twee belangrijke pleisterplaatsen is het behoud van het leefgebied op deze locaties wel van groot belang en zou uitbreiding van pleisterplaatsen gewenst zijn om de soort minder afhankelijk te maken van locatie-specifieke ontwikkelingen (in de periode 2004-2011 kwam de soort nog in drie gebieden voor).

Literatuur

- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- BUIJ R., JONGBLOED S., VAN DER JEUGD H., KLOP E., LAGERVELD S., LIMPENS H., MEEUWSEN H., OTTBURG F., SCHIPPERS P., TAMIS J., VERBOOM J., VAN DER WAL T., WEGMAN R., WINTER E. & SCHOTMAN A. 2018. Kwetsbare soorten voor energie-infrastructuur in Nederland; Overzicht van effecten van hernieuwbare energie-infrastructuur en hoogspanningsleidingen op de kwetsbaarste soorten vogels, vleermuizen, zeezoogdieren en vissen, en oplossingsrichtingen voor een natuurinclusieve energietransitie. Wageningen Environmental Research Rapport 2883.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOX A.D., EBBINGE B.S., MITCHELL C., HEINICKE T., AARVAK T., COLHOUN K., CLAUSEN P., DERELIEV S., FARAGÓ S., KOFFIJBERG K., KRÜCKENBERG H., LOONEN M.J.J.E., MADSEN J., MOOIJ J., MUSIL P., NILSSON L., PIHL S. & VAN DER JEUGD H. 2010. Current estimates of goose population sizes in western Europe, a gap analysis and an assessment of trends. *Ornis Svecica* 20: 115–127.
- JONES T., MARTIN K., BAROV B. & NAGY S. (COMPILERS). 2008. International Single Species Action Plan for the conservation of the Western Palearctic population of the Lesser White Fronted Goose *Anser erythropus*. AEW Technical Series No. 26. Bonn, Germany.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- KOFFIJBERG K., COTTAAR F. & VAN DER JEUGD H. 2005. Pleisterplaatsen van Dwergganzen in Nederland. SOVON-informatierapport 2005/06. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KOFFIJBERG K., COTTAAR F. & VAN DER JEUGD H. 2006. Toename van Dwergganzen in Nederland in 1989-2005. *Limosa* 79: 107-122.
- KOFFIJBERG K. & VAN WINDEN E. 2013. Lesser White-fronted Geese in the Netherlands: a review of trends, phenology, distribution patterns and origin. Sovon-rapport 2013/48, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KOFFIJBERG K. & OUWENEEL G. 2013. Sterke afname Dwerggans. *Sovon-Nieuws* 4: 24.
- KRIJGSVELD K.L., SMITS R.R. & VAN DER WINDEN J.R. 2008. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie. Rapport nr. 08-173. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- LILJEBÄCK N., KOFFIJBERG K., KOWALLIK C., MÅNSSON J. & ANDERSSON Å. 2021. Use of foster parents in species conservation may cause conflicting objectives: hybridization between Lesser White-fronted Goose *Anser erythropus* and Barnacle Goose *Branta leucopsis*. *Ornis Svecica* 31: 125–138.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

- Ouweneel G.L., van der Linden A., van der Linden L. & Koffijberg K. 2008. Terreingebruik van Dwergganzen in het Oude Land van Strijen. *Limosa* 81: 17-23.
- Ouweneel G. & Koffijberg K. 2018. Dwerggans *Anser erythropus*. Pp. 73 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- PROJEKT FJÄLLGÅS. 2022. Årsrapport 2020. Öster-Malma.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND. 2023. Natuurdoelanalyse Zwanenwater en Pettemerduinen. Concept 30 maart 2023. Opgesteld door directie beleid – sector groen.
- Scheekerman H. & Koffijberg K. 2019. Annual survival in the Swedish Lesser White-fronted Geese. Sovon-rapport 2019/63, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Scheekerman H. & Koffijberg K. 2020. Annual survival estimation and population modelling for Swedish Lesser White-fronted Geese. Sovon-rapport 2020/90, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogel R., Foppen R. & van den Bremer L. 2024. Inschatting van het haalbare populatieherstel in 2023-2050 van vogelsoorten met een ongunstige staat van instandhouding. Sovon-rapport 2024/49. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Dwerggans. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1600>. Geraadpleegd op 22/02/2022.